

การศึกษาสถานภาพการดำเนินงาน ตามโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

วัตถุประสงค์

1. เพื่อการศึกษาสภาพการดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง โดยเฉพาะกรณีมาตรการที่กรมการพัฒนาชุมชนดำเนินอยู่ ทั้ง 5 มาตรการ ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอาชีพร้านค้าชุมชน ลานค้าชุมชน/ตลาดนัดชุมชน และการจัดทำผังเครือข่ายองค์กรชุมชน
2. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของการดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง
3. เพื่อเสนอแนะแนวทางในการดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในอนาคต

ผลการศึกษาวิจัย

สภาพของชุมชน/กิจกรรม

กลุ่ม/กิจกรรมส่วนใหญ่มีสถานที่ทำการเป็นของกลุ่มเอง (65.7%) ส่วนใหญ่มีระเบียบข้อบังคับเป็นลายลักษณ์ โดยคณะกรรมการกลุ่มยกร่างแล้วเสนอให้สมาชิกพิจารณา ยกเว้นกิจกรรมลานค้า ชุมชน/ตลาดนัด

ชุมชนที่ไม่มีระเบียบเป็นลายลักษณ์อักษร ส่วนคณะกรรมการบริหารกลุ่ม/กิจกรรม มาจากการเลือกตั้งในที่ประชุมใหญ่ ซึ่งการบริหารงานกลุ่ม/กิจกรรม คณะกรรมการบริหารกลุ่มจะมีการประชุมเป็นประจำทุกเดือน หรือ 2-3 เดือน/ครั้ง และมีการประชุมใหญ่ออย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง

ในการดำเนินงานของกลุ่ม/กิจกรรมใช้เงินทุนจากการระดมทุนจากสมาชิกเป็นสำคัญมีบางกลุ่มที่ได้รับการสนับสนุนจากภาคราชการองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และองค์กรพัฒนาเอกชน

ผลการดำเนินงานในรอบปีที่ผ่านมา กลุ่ม/กิจกรรมที่ศึกษาในครั้งนี้นี้ส่วนใหญ่มีสมาชิกเพิ่มขึ้น มีการดำเนินกิจกรรมของกลุ่ม และมีเงินทุนและรายได้ของกลุ่มเพิ่มขึ้น ตลอดจนมีการให้ความรู้เกี่ยวกับกิจการกลุ่มแก่สมาชิกกลุ่มเพิ่มขึ้น นอกจากนั้น กลุ่ม/กิจกรรมที่ศึกษาส่วนใหญ่มีผู้สนใจมาศึกษาดูงาน และเป็นแหล่งให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินกิจการของกลุ่มแก่กลุ่มอื่นๆ เพิ่มขึ้นและกลุ่ม/กิจกรรมที่ศึกษามีระดับการมีส่วนร่วมในกิจกรรมอยู่ในระดับค่อนข้างสูง

ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในกลุ่ม/กิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองแต่ละด้าน ดังนี้

1. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในด้านการตัดสินใจวางแผน และกำหนดแนวทางดำเนินงาน มี 6 ปัจจัย คือ ลักษณะของผู้นำกลุ่ม ความร่วมมือของภาคีชุมชน ความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ การได้รับคำแนะนำจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น และปริมาณการรับข้อมูลข่าวสารของกลุ่ม

2. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในด้านการดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน มี 7 ปัจจัย คือ ลักษณะของผู้นำกลุ่ม ความร่วมมือของภาคีชุมชน ความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ การได้รับคำแนะนำจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ความรู้ความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจชุมชนของผู้บริหารกลุ่ม และปริมาณการรับข้อมูลข่าวสารของกลุ่ม

3. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในด้านการรับผลประโยชน์จากกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน มี 6 ปัจจัย คือ ลักษณะของผู้นำกลุ่ม ความร่วมมือของภาคีชุมชน การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ การได้รับคำแนะนำจากองค์กรของรัฐ ความรู้ความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจชุมชนของสมาชิกกลุ่มและปริมาณการรับข้อมูลข่าวสารของกลุ่ม

4. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในด้านการติดตามและประเมินผล มี 6 ปัจจัยคือ ความร่วมมือของภาคีชุมชน ความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ การได้รับคำแนะนำจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ความรู้ความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจชุมชนของผู้บริหารกลุ่มและปริมาณการรับข้อมูลข่าวสารของกลุ่ม

5. ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการมีส่วนร่วมในการดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในภาพรวมทั้ง 4 ด้าน มี 7 ปัจจัย คือ ลักษณะของผู้นำกลุ่มความร่วมมือของภาคีชุมชน ความร่วมมือกับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น การสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐ การได้รับคำแนะนำจากองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ความรู้ความเข้าใจเรื่องเศรษฐกิจชุมชนของผู้บริหารกลุ่ม และปริมาณการรับข้อมูลข่าวสารของกลุ่ม

กรณีศึกษา (Case Study) ใน 4 ตำบลตัวอย่าง ปรากฏว่าในแต่ละพื้นที่มีกลุ่ม/กิจกรรมที่เป็นแกนหลักในการดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองแตกต่างกันไปในแต่ละพื้นที่ ดังนี้

1. บ้านศรีดอนมูล ตำบลชมพู อำเภอสารภี จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตและกลุ่มอาชีพทำขนมของกลุ่มสตรีเป็นแกนหลัก ในการดำเนินงานเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง สำหรับร้านค้าชุมชนจะเป็นเครือข่ายของกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ส่วนกิจกรรมลานค้าชุมชนพบว่า ไม่ประสบความสำเร็จ

2. บ้านโพไร่หวาน ตำบลโพไร่หวาน อำเภอเมืองฯ จังหวัดเพชรบุรี พบว่า มีร้านค้าชุมชนเป็นแกนหลักในการดำเนินงานเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง โดยการรวมหุ้นจากสมาชิก ที่เชื่อมโยงกับกลุ่มอาชีพสตรีแปรรูปผลิตภัณฑ์จากเห็ดนางฟ้า และเชื่อมโยงกับกลุ่มอาชีพของตำบลอื่นๆ ด้วยสำหรับกลุ่มออมทรัพย์ เพื่อการผลิตยังอยู่ในระยะเริ่มต้น

3. บ้านขาม ตำบลบ้านขาม อำเภอจตุรัส จังหวัดชัยภูมิ พบว่า มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นแกนหลักในการดำเนินงานเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง เชื่อมโยงกับกลุ่มอาชีพ และขยายไปสู่จัดตั้งศูนย์สาธิตการตลาดและกิจกรรมอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกัน

4. บ้านดอนคา ตำบลทอนหงส์ อำเภอพรหมคีรี จังหวัดนครศรีธรรมราช พบว่า มีกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตเป็นแกนหลักในการดำเนินงานเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง และเป็นฐานในการขยายกิจกรรมเป็นกลุ่มอาชีพต่างๆ และบางกิจกรรมเป็นธุรกิจชุมชน เช่น โรงงานทำแป้งขนมจีน โรงรมยางแผ่น และกิจกรรมร้านค้าชุมชน เป็นต้น

การวิเคราะห์ผลการดำเนินงานเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

การวิเคราะห์ผลการดำเนินงาน และปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จตามโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ในความรับผิดชอบของกรมการพัฒนาชุมชน ซึ่งผลจากการศึกษาพบว่า การดำเนินงานเศรษฐกิจชุมชนมีทั้งกิจกรรมที่ประสบผลสำเร็จ และไม่ประสบผลสำเร็จ โดยพิจารณาจากความสามารถในการพึ่งตนเองได้ ทั้งนี้ เพราะสภาพพื้นที่ และลักษณะชุมชนในแต่ละชุมชนที่มีความแตกต่างกัน สรุปว่ากิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนที่ชุมชนดำเนินการแล้วประสบผลสำเร็จโดยภาพรวม ได้แก่ กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอาชีพ และศูนย์สาธิตเพื่อการตลาดในรูปแบบของร้านค้าชุมชน ส่วนกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนที่ชุมชนดำเนินการที่ยังไม่ประสบผลสำเร็จ จะต้องแก้ไขหรือปรับกลยุทธ์การดำเนินงานต่อไปในอนาคตหากจะยังคงกิจกรรมนี้ไว้ ได้แก่ ลานค้าชุมชน/ตลาดนัดชุมชน และการจัดทำผังเครือข่ายองค์กรชุมชน

ส่วนปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองให้ประสบผลสำเร็จโดยภาพรวม จากการศึกษาพบว่า ลักษณะผู้นำกลุ่มกระบวนการเรียนรู้และวิธิตัดในการบริหารจัดการทรัพยากรทุนชุมชน การแสวงหาความร่วมมือของภาคีในชุมชน การสนับสนุนจากหน่วยงานรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรพัฒนาเอกชน และสถาบันการศึกษารวมทั้ง ความรู้ความเข้าใจในวัตถุประสงค์ของกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชน เป็นปัจจัยเกื้อหนุนที่สำคัญต่อการมีส่วนร่วมของกลุ่ม และที่สำคัญ การก่อให้เกิดผลประโยชน์ร่วมต่อสมาชิกและเกิดผลต่อชุมชน ถือว่าเป็นผลสำเร็จที่นำไปสู่การพึ่งตนเองได้ของการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

ข้อเสนอแนะ

คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อกรมการพัฒนาชุมชน กระทรวงมหาดไทย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องในการดำเนินงานโครงการ เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ดังต่อไปนี้

1. การดำเนินงานเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองที่ประสบความสำเร็จมี 3 กิจกรรม ได้แก่ กิจกรรมออมทรัพย์เพื่อการผลิต กิจกรรมกลุ่มอาชีพ และ กิจกรรมศูนย์สาธิตเพื่อการตลาด หรือร้านค้าชุมชน ซึ่งทั้งสามกิจกรรมดังกล่าวต่างก็มีรูปแบบ (Pattern) ที่แตกต่างกัน ในความสำเร็จ 2 ประการ ได้แก่ **ประการแรก** การดำเนินกิจกรรมพึ่งตนเองได้โดยอาศัยความสามารถของตนเองและชุมชนโดยไม่หวัง การพึ่งพิงจากรัฐ กับ**ประการที่สอง** การดำเนินงานกลุ่มหรือกิจกรรมพึ่งตนเองได้โดยส่วนหนึ่งยังต้องรับการสนับสนุนจากรัฐหรือหน่วยงานราชการ

1.1) ข้อเสนอต่อการดำเนินงานกับกลุ่มหรือกิจกรรมพึ่งตนเองได้โดยอาศัยความสามารถของตนเองและชุมชนเป็นหลัก กรมการพัฒนาชุมชนควรมีกิจกรรมในการส่งเสริมสนับสนุนการทำงานกับกลุ่ม/กิจกรรมประเภทนี้ ดังนี้

(1) การสนับสนุนการให้ความรู้ควรให้ความรู้เฉพาะเรื่อง ทั้งนี้ เพราะผลการทดสอบความสัมพันธพบว่า ปัจจัยด้านความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับเศรษฐกิจชุมชนของสมาชิกไม่มีความสัมพันธ์กับการมีส่วนร่วมในการดำเนินโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ดังนั้น แนวทางการสนับสนุนนอกจากให้ความรู้เรื่องเศรษฐกิจชุมชนต่อสมาชิกเพิ่มขึ้นแล้ว กรมการพัฒนาชุมชนควรเน้นการสนับสนุนความรู้เฉพาะเรื่อง เช่น ความรู้ความชำนาญด้านการศึกษาวิจัยตามแบบฉบับของชาวบ้าน, ระบบการจัด

ทำบัญชี, ความรู้และเทคนิคการเชื่อมโยงภาคีเครือข่ายความร่วมมือ หรือ การแสวงหาความร่วมมือในระดับจังหวัดและภูมิภาค รวมทั้ง ระดับ องค์การปกครองท้องถิ่น เป็นต้น และควรสนับสนุนให้มีการค้นหาความ จำเป็นในการให้ความรู้ (Training Need) ของกลุ่มเป้าหมายโดยตรงว่า ต้องการความรู้เรื่องอะไร ตลอดจนปรับวิธีการและเทคนิคการให้ความรู้ แก่กลุ่มด้วย

(2) สำหรับบทบาทขององค์การปกครองท้องถิ่นในการ สนับสนุนการดำเนินงานเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ควรเพิ่มบทบาทในการ ให้ความร่วมมือ หรือสนับสนุนในลักษณะของผู้อำนวยการความสะดวก เช่น ร่วมมือในการติดต่อ ประสานงาน ร่วมมือในการจัดหาตลาด ร่วมดำเนินงานตามกิจกรรมให้มากขึ้น และจะต้องลดบทบาทในเชิงควบคุม เช่น ร่วม ตัดสินใจ หรือร่วมสนับสนุนงบประมาณ เนื่องจากบทบาทดังกล่าวอาจ ทำให้เกิดปฏิสัมพันธ์ในเชิงอำนาจ ซึ่งมีผลทำให้การมีส่วนร่วมลดน้อยลง แต่หากจำเป็นต้องรักษาบทบาทเหล่านี้ไว้ จะต้องลดขั้นตอนของการกำกับ ดูแล เพื่อให้การดำเนินงานของกลุ่ม/กิจกรรมมีความเป็นอิสระ

(3) ส่งเสริมให้เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนที่มีความรู้เกี่ยวกับ ชุมชนที่รับผิดชอบให้มากขึ้น มีความรู้เกี่ยวกับผู้นำชุมชน และศักยภาพ ของชุมชนเพื่อให้สามารถทำหน้าที่เป็นผู้ร่วมระดมทรัพยากรในชุมชน และ ภายนอกชุมชน (หน่วยงานภาครัฐ องค์กรพัฒนาเอกชน หรือภาคเอกชน) มาเพื่อเสริมสร้างกลุ่มและกิจกรรมให้มีความเข้มแข็งยิ่งขึ้น และพึ่ง ตนเองได้ในที่สุด

1.2) ข้อเสนอต่อกลุ่มหรือกิจกรรมพึ่งตนเองได้โดยส่วนหนึ่ง ยังต้องรับการสนับสนุนจากรัฐหรือหน่วยราชการ กรมการพัฒนาชุมชน ควรมีกลยุทธ์ในการส่งเสริมสนับสนุนการทำงานกับกลุ่ม/กิจกรรมประเภทนี้ ดังนี้

(1) ศึกษาค้นหาศักยภาพของกลุ่มและชุมชน ตลอดจนศักยภาพ และขีดความสามารถของผู้นำกลุ่ม/กิจกรรม ตลอดจน มีการสร้างผู้นำกลุ่มกิจกรรมขึ้นมาทดแทน โดยเฉพาะการให้ความสนใจเป็นพิเศษกับการศึกษาถึงผู้นำกลุ่มที่มีความสามารถในการบริหารกลุ่มทั้งทางด้านทรัพยากรของกลุ่มและชุมชน การเรียนรู้ถึงวิถีคิดและวิถีการแสวงหาความร่วมมือ (Contract Out) กับภาคีเครือข่ายภายในและภายนอกชุมชน เพื่อเชื่อมต่อกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนให้ออกไปสู่ภายนอกชุมชน นอกจากนี้ จะดำเนินกิจกรรมเพื่อการบริโภคหรือการใช้ภายในชุมชนเท่านั้น

(2) กรมการพัฒนาชุมชน ควรวางกลยุทธ์ให้ชาวบ้านและกลุ่ม/กิจกรรม มีกองทุนชุมชนในรูปแบบต่างๆ ที่เกิดขึ้นจากฐานของชุมชนเอง เพราะกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตที่ชาวบ้านและกรมการกลุ่มมีวิถีคิดในการระดมทุนโดยการแสวงหาความร่วมมือกันเป็นเครือข่ายระหว่างกลุ่ม ทั้งในระดับตำบล อำเภอ และจังหวัด โดยไม่จำกัดอยู่เฉพาะในชุมชนของตนเองนั้นจะก่อให้เกิดทุนที่มีขนาดกำลังความสามารถในการเป็นฐานรากในการพัฒนาชุมชน

1.3) การดำเนินงานตามโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ในแต่กิจกรรมที่ประสบความสำเร็จ มีข้อเสนอแนะดังนี้

(1) กลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิต ต้องเน้นให้เป็นกลุ่มที่เป็นแกนหลักในการระดมทุนภายในชุมชน ใช้ทุนของกลุ่มออมทรัพย์ฯ เป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงกับเครือข่ายกลุ่มอื่นๆ เช่น กลุ่มอาชีพ ร้านค้าชุมชน และนำผลประโยชน์ที่ได้จากทุนในการออมทรัพย์มาจัดเป็นสวัสดิการชุมชน นอกจากนี้ จะต้องส่งเสริมให้มีการเชื่อมโยงเครือข่ายกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตกับกลุ่มออมทรัพย์เพื่อการผลิตหรือกองทุนชุมชน

อื่นๆ ภายในชุมชน และระหว่างชุมชนทั้งในระดับตำบล ระดับอำเภอ และระดับจังหวัด เพื่อเป็นภาคีเครือข่ายที่ก่อให้เกิดกองทุนชุมชนที่มีขนาด และปริมาณมากพอที่จะดำเนินกิจกรรมด้วยตนเอง และเป็นกองทุนสนับสนุนส่งเสริมกิจกรรมอื่นๆ ที่มีอยู่ในชุมชน

(2) กลุ่มอาชีพ กรมการพัฒนาชุมชน ควรสนับสนุนกลุ่มอาชีพที่ใช้ทรัพยากรภายในท้องถิ่นเป็นสำคัญ โดยควรเป็นกลุ่มอาชีพที่นำทรัพยากรที่มีในท้องถิ่นมาสร้างมูลค่าเพิ่ม ด้วยแนวคิดใหม่ๆ ที่คงความเป็นเอกลักษณ์และวัฒนธรรมของท้องถิ่นไว้ นอกจากนี้กรมการพัฒนาชุมชนต้องสนับสนุนให้กลุ่มอาชีพดำเนินงานด้านการตลาดในเชิงรุก โดยการเข้าหากลุ่มผู้บริโภคด้วยกลุ่มเอง สำหรับการแสวงหาตลาดควรพิจารณาจากตลาดที่มีลักษณะ เป็นแหล่งวางจำหน่ายผลิตภัณฑ์ได้ และตลาดที่ไม่มีสถานที่ คือ ตลาดที่อาศัยช่องทางการสื่อสารด้วยเครื่องมือสื่อสารยุคใหม่ เช่น การสั่งซื้อขายทางโทรศัพท์, Internet เป็นต้น ส่วนการส่งเสริมให้กลุ่มอาชีพแสวงหาตลาดด้วยตนเองนั้นนักวิชาการ/เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนที่พัฒนาชุมชนควรสนับสนุนความรู้ด้านการศึกษาด้านการตลาดพื้นฐาน และส่งเสริมการแปรรูปผลิตภัณฑ์ให้มีคุณภาพที่ได้รับการรับรองมาตรฐาน เช่น อย. มอก. เป็นต้น

(3) ร้านค้าชุมชน กรมการพัฒนาชุมชนควรสนับสนุนและส่งเสริมให้ชุมชนพื้นที่ชนบทมีการรวมกลุ่มกันจัดตั้งร้านค้าชุมชนขึ้น ส่วนรูปแบบและลักษณะของร้านค้าชุมชน ควรมีความหลากหลายของผลิตภัณฑ์และสินค้าคือ ควรมีทั้งสินค้าอุปโภคบริโภคที่จำเป็นในชีวิตประจำวันมาจำหน่ายในราคาถูก เป็นแหล่งสำหรับให้นำสินค้าชุมชน ทั้งที่ผลิตขึ้นในชุมชนและผลิตจากชุมชนอื่นๆ มาวางจำหน่ายโดยพัฒนาให้เกิดเครือข่ายร้านค้าชุมชนที่เป็นตลาดสำหรับสินค้าชุมชน การบริหารจัดการ

และการดำเนินกิจกรรมของร้านค้าชุมชนควรส่งเสริมให้มีกระบวนการมีส่วนร่วมของสมาชิกเพื่อสร้างความรู้สึกรักในความเป็นเจ้าของ และสามารถตรวจสอบการดำเนินงานร้านค้าชุมชนได้

2. ข้อเสนอต่อการดำเนินงานเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองที่ไม่ประสบความสำเร็จ ได้แก่ กิจกรรมลานค้าชุมชน และแผงเครือข่ายองค์กรชุมชน มีดังนี้

2.1 กิจกรรมลานค้าชุมชน/ตลาดนัดชุมชน กรมการพัฒนาชุมชนควรหยุดพักการดำเนินการเพื่อทบทวนแนวทางปฏิบัติใหม่ เพราะการดำเนินงานที่ผ่านมา ผลการดำเนินงานยังไม่คุ้มค่าและได้ผลน้อยมาก เนื่องจากไม่ได้รับความสนใจจากประชาชน กลุ่ม/องค์กรชุมชน ทั้งนี้ เพราะสภาพของลานค้าชุมชนที่จัดตั้งขึ้นมีลักษณะไม่เป็นไปตามธรรมชาติ และยังต้องเข้าสู่ระบบการแข่งขันทางการตลาด เช่น บางแห่งต้องแข่งขันกับตลาดที่มีมาก่อน หรือต้องแข่งขันกับตลาดที่มีขนาดใหญ่กว่า

2.2 กิจกรรมแผงเครือข่ายองค์กรชุมชน ควรพิจารณาหยุดพักการเพื่อทบทวนแนวทางปฏิบัติ ด้วยเหตุเพราะว่า การดำเนินงานในกิจกรรมนี้ ส่วนราชการต่างๆ และองค์กรชุมชนและเจ้าหน้าที่ขาดความรู้ความเข้าใจ ในเป้าหมาย วัตถุประสงค์ ส่วนที่กรมการพัฒนาชุมชนเห็นว่า ควรยังคงกิจกรรมนี้ต่อไป ก็ควรปรับกลยุทธ์ใหม่ในการดำเนินงาน โดยการฝึกอบรมให้ความรู้เน้นหนักในเรื่องหลักการจัดทำแผงเครือข่ายองค์กรชุมชนให้แก่เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน หรือนักวิชาการพัฒนาชุมชนให้มีระบบคิด วิธีคิด ในการจัดทำแผงเครือข่ายชุมชนที่สอดคล้องกับวัตถุประสงค์ และเป้าหมายที่กำหนดไว้ ตลอดจนผลักดันให้นำแผงเครือข่ายองค์กรชุมชนไปใช้ให้เกิดประโยชน์แก่ส่วนราชการและองค์กรอื่นๆ ได้อย่างแท้จริงด้วย

การนำข้อมูลของกลุ่ม / องค์กรชุมชนที่มีอยู่ในพื้นที่มาใช้ในการเชื่อมโยงความร่วมมือกับหน่วยงานราชการอื่น และองค์กรพัฒนาเอกชนที่จะเข้าไปสนับสนุนการดำเนินกิจกรรมของกลุ่มและองค์กรชุมชนให้มากกว่าที่เป็นอยู่ และตรงกับความต้องการของกลุ่ม/องค์กรชุมชนในพื้นที่โดยเฉพาะกลุ่ม/องค์กรชุมชนควรมีส่วนร่วมในการจัดทำผังเครือข่ายให้มากขึ้น และควรมีจุดตัวอย่างที่มีลักษณะเป็น Social Lab ด้านผังองค์กรเครือข่ายชุมชนให้เห็นชัดเจน จังหวัดละหนึ่งแห่ง เพื่อเป็นแหล่งศึกษาเรียนรู้ให้กับชุมชนและพื้นที่อื่นทั้งในส่วนของผู้บริหารที่กรมและผู้นำองค์กรชุมชนต่างๆ

3. การวางบทบาทของกรมการพัฒนาชุมชนที่จะก้าวต่อไปในการดำเนินงานโครงการเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง คณะผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในเชิงกลยุทธ์ 3 แนวทางดังนี้

3.1 การวางกลยุทธ์สร้างองค์รวมของกิจกรรมที่ประสบความสำเร็จทั้ง 3 กิจกรรมให้เชื่อมประสานเกื้อกูลกันทั้งกิจกรรมการออมทรัพย์เพื่อการผลิต กลุ่มอาชีพ และกิจกรรมร้านค้าชุมชน ทั้งนี้ เพราะชุมชนที่ดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองมักมีความเชื่อมโยงทั้ง 3 กิจกรรมต่อกัน

3.2 เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน ควรแสดงบทบาทในฐานะเป็นตัวกลาง ที่เอื้ออำนวยให้กลุ่ม/องค์กรชุมชน มีการดำเนินกิจกรรมที่เชื่อมประสานกับภาคีหน่วยกิจกรรมอื่นๆ เพื่อก่อให้เกิดศักยภาพด้านทรัพยากรด้านการทำงาน ด้านพลังกิจกรรมกลุ่ม และควรมีบทบาทในการส่งเสริมให้เกิดเวทีที่เป็นภาคีความร่วมมือ ทั้งนี้ จะต้องพิจารณาถึงเทคนิควิธีการที่เหมาะสมเพื่อเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างองค์กรปกครองท้องถิ่น องค์กรชุมชน และองค์กรของภาคราชการ

3.3 เพื่อให้การดำเนินกิจกรรมเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองทั้ง 3 กิจกรรมที่ประสบความสำเร็จขยายไปสู่พื้นที่อื่นๆ กรมการพัฒนาชุมชน ควรทำความเข้าใจกับเจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชน และนักวิชาการพัฒนาชุมชน เพื่อให้ความสำคัญกับกระบวนการทำงาน วิธีการทำงาน (Process) โดยเฉพาะกระบวนการเรียนรู้ของชุมชน (Community Learning Process) ที่เป็นฐานในการสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเป็นหลัก มากกว่าการคำนึงถึงผลสำเร็จของกิจกรรม (Output) ในเชิงปริมาณ

นอกจากนั้น ควรให้เจ้าหน้าที่พัฒนาชุมชนและนักวิชาการพัฒนาชุมชนมีบทบาทในการศึกษาค้นหาขีดความสามารถของผู้นำชุมชน ภูมิปัญญาชาวบ้านในชุมชนและพิจารณาใช้ฐานทรัพยากรของชุมชน การเปิดเวทีประชาคมตำบล หมู่บ้าน อย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอเพื่อร่วมกับชุมชนและผู้นำในการวิเคราะห์ถึงเงื่อนไขปัจจัยที่มีผลต่อการดำเนินเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองได้

ปีงบประมาณที่ศึกษา

2544

ผู้ศึกษาวิจัย

- สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษา
 แห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
 ดร. โกวิท วัฒนงาม หัวหน้าคณะวิจัย
 ดร. อธิเดช ฉายอรุณ นักวิจัย